

Professorn och marsvinet

DEN 22 MAJ 1916 KOMMER EN UNG KVINNA med sin sex veckor gamla son till Stockholms epidemisjukhus och skrivs in av dr Greta Muhl. Sofia, som hon får heta här, har difteribaciller i halsen, medan pojken, som hon gett tilltalsnamnet Nils, är frisk. På sjukhuset behandlas hon med antidifteriserum nr 43 från Statsmedicinska anstalten. Barnet får i förebyggande syfte även han samma dag antidifteriserum, nr 46 från anstalten.

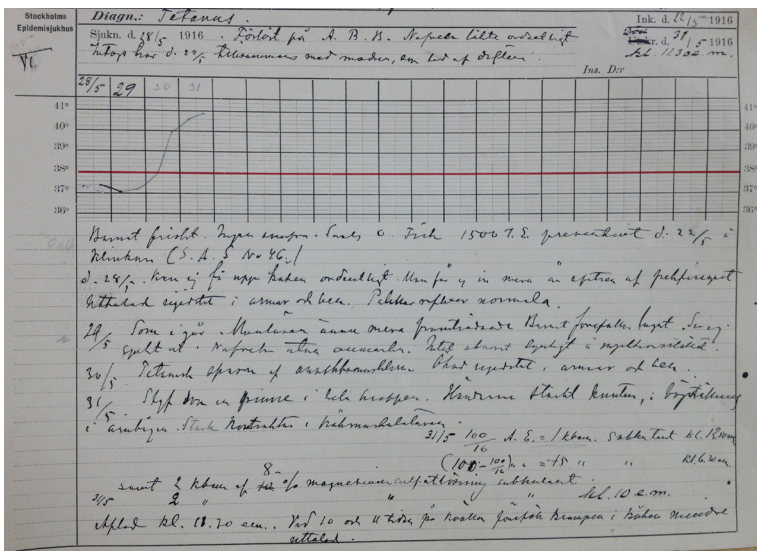
Den 28 maj antecknas att Sofia är ren i svalget. För Nils däremot, noteras hälsotillståndet från denna dag i en egen sjukjournal.¹

Kan ej få upp käken ordentlig. Man får ej in mera än spetsen af pek-fingret. Uttalad rigiditet i armar och ben. Patellarreflexer normala.

Det är inte Greta Muhl som för journal över Sofia och Nils – det är troligen docent Carl Kling, av handstilen att döma. Han arbetar som läkare på sjukhuset vid sidan av tjänstgöring på Statsmedicinska anstaltens medicinskt-bakteriologiska avdelning som assistent och tillförordnad föreståndare under den ordinarie befattningshavarens frånvaro.

De följande två dagarna tilltar stelheten i barnets armar och ben. Den 30 maj har Nils 40 graders feber och det görs en notering om tetanus; dagen efter stiger febern uppemot 41 grader. För den 31 maj antecknas i journalen:

Styf som en pinne i hela kroppen. Händerna starkt knutna, i böjställning i armbågen. Stark kontraktur i käkmuskulaturen.

Nils journal från Stockholms epidemijukhus i maj 1916, minus översta raden.
 Foto ME. Källa Stockholms stadsarkiv.

Barnet ges serum mot stelkramp samt 8-procentig magnesiumsulfatlösning, i båda fallen två gånger vardera. På kvällen släpper krampen i buken något, men pojken dör halv tolv på kvällen.

Först denna dag, den 31 maj, skrivs Nils in i sjukhusets patientliggare som den hundrade patienten efter sin mor; han var ju frisk och ingen patient när han kom till sjukhuset. Även journalen kan ha skrivits i efterhand.

Dagen efter obduceras han av Carl Kling. Det finns en kortfattad notering på baksidan av journalkortet om ett fynd i lungorna – hyperemi i de bakre partierna – men i övrigt inga förändringar i de inre organen. ”Ryggmärgen tillvaratogs.”

Medicinalstyrelsen vidtar åtgärder

Den 31 maj, när barnet var svårt sjukt i stelkramp, anmälde Kling sjukdomsfallet till ordinarie föreståndare för Statsmedicinska anstalten, Alfred Pettersson. Denne hade emellertid just påbörjat sin semester och lät vikarien Kling ta hand om ärendet.

Det dröjde därefter fem dagar efter spädbarnets död, innan saken anmäldes till Medicinalstyrelsen. Efter samråd med Pettersson hade Kling valt att göra nya kontrollundersökningar av serum för att säkra ett eventuellt samband mellan serum och dödsfall. Serum befanns då innehålla stelkrampsalstrande ämne. Kling ska ha försökt få tag på ansvariga på Medicinalstyrelsen söndagen den 4 juni utan att lyckas, och väntade därför till dagen därpå.

På måndag morgon den 5 juni 1916 meddelade Kling Medicinalstyrelsen att serum från anstalten kunde misstänkas ha framkallat ett barns död i stelkramp på Stockholms epidemisjukhus. Myndigheten gick omedelbart ut med nationell order om indragning av ”orent” serum från Statsmedicinska anstalten, flaskor märkta nr 46, 47 och 48.²

På kvällen samma dag inkom rapport om att ytterligare två barn som fått sådant antidifteriserum, denna gång i Uppsala, hade insjuknat i stelkramp.

Slutkommentarer

1 Journal nr 1382 1916, Stockholms Epidemiskukhus arkiv, SSA.

2 Hälsovårdsbyråns föredragningslista den 5/6 1916, dnr HV 352 och 354, (det senare för 6/6) .14 A1 2–3. Medicinalstyrelsens hälsovårdsbyrås arkiv (hädanefters HVs arkiv), Riksarkivet (RA).